

Mention the full qs statement for proper evaluation. Without that these are just notes and cannot be awarded marks

لوک گیت

لوک گیتاں توں مراد اے "لوکاں دے گیت"۔ ایہہ گیت کسے اک شخص دی تخلیق نہیں ہوندے بلکہ دھرتی اتے وسن والے سارے لوکاں دی ساجھی تخلیق منے جانڈے نیں۔ لوک گیتاں دی تخلیق کسے شعوری کوشش دا نتیجہ وی نہیں ہوندی۔ بلکہ ایہہ گیت انسان دے اندر دیا اوجہ سدھاراں، جوتے تے احساس ہوندے نیں۔ جیہڑے کسے وی ویلے منہ سب لفظاں دا روپ دھار کے گیتاں دی شکل اختیار کر لیندے تیں تے لوکاں وچ عام ہو جانڈے نیں۔

لوک گیت نثر وچ طبع دے نال نال کسے قوم دا نہ صرف قیمتی خزانہ ہوندے تیں بلکہ اوس قوم دی ریٹل، پیتل، وسوں، تاریخ، جغرافیہ تے وڈکیاں دی صدیاں دتے تحریکات دا بخور وی ہوندے تیں۔ دو جے لفظاں وچ لوک گیت پنجاب دی تہذیب تے ثقافت دی حقیقی تصویر ہوندے تیں۔

پنجابی لکھاری کلیم شہزاد لوک گیتاں پارے آکھتے

نیں کہ لوک گیت ساڈے جیون، ریتل بہتل سے ثقافت
دیا منہ بولدیاں مثالان میں جیہناں وچوں ساہوں
اپنی حیاتی دے وکھو وکھو پکو نظر آندے میں تے لوک
گیت ساڈا اہول ورثہ نہیں۔

لوک گیتاں دیاں قسماں

۱۔ ماییا

لفظ ماییا دے مطلب بارے دوراواں میں آک
خیال ایہہ اے کہ ماییا ایرانی زبان دے لفظ "ماہ"
توں نکلیا اے جیہدا مطلب اے "چن" تے "ماہی"
توں مراد اے "چن ورگا"۔ ایس لفظ دے آگے
الف بنائے دا ودھا کر کے "ماییا" بنایا گیا اے جیہدا
مطلب اے محبوب بنائے دا لفظ اے جیس دا مطلب
کہ ماییا ٹھیکہ پنجابی زبان دا لفظ اے جیس دا مطلب
اے "ڈنگر جاسن" فال۔

ماییا پورے پنجاب دا مایا لوک گیت اے۔
ایہہ پورے پنجاب دے واسیاں دے دلاں دی
سانجھی دھڑکن اے۔ ماییا پورناں دا خاص گیت اے
جیہدا اچھا سراواں بھر وچھوڑا اے۔ ایہدے
وچ عورت اپنے محبوب توں مخاطب کر کے اوہدے
آگے کوئی عمری کردی نظر آوندی اے۔ ایس دے
علاوہ ماییا وچ کئی موضوعات سمائے ہوئے
نیں مثلاً پنجاب دا دل، ثقافت، تاریخ، جذبات،
تجربات تے خورے کپڑے کپڑے موضوعات ماییا
وچ شامل نہیں۔ کجھ مثالان دیکھو۔

← آری تے آری اے

← سونے دا گل ماییا
لوکان دیا رن اکھیاں، سا ڈاروندا دل ماییا

ماہیے گیت دی اک خاص بناوٹ بھونڈی اے جیہت
بارتے کنول مشتاق آکھدے نیں کہ ماییا دے
دو مصرے ہوتدے نیں پہلا مصرع دو جے مصرے
توں ادھ بھوندا اے ایس لئی ایہوں ڈیڈھ مصری
گیت وی آکھیا جاسکتا اے۔

۲۔ ڈھولا

ڈھولا اک قدیم لوک گیت اے جیہڑا کئی وریاں توں
پنجاب دے لوکان دے دلاں دی دھڑکن اے تے
بینہ بہ بینہ اک نسل توں دو جے نسل تک
منتقل بھوندا آریا اے۔ ایہو ای وجہ اے کہ ڈھولا
گیت لوکان توں پنجابی یاد نیں تے ایہوں کدے لکھن
دی لوڈھ عسوس نہیں بھونڈی۔

ڈھولا پنجابی زبان تے لفظ "ڈھول" توں
نکلایا اے جیہدا مطلب اے محبوب۔ ایس لفظ دے
آئے الف نداءں دا وادھا کئے ڈھولا بنایا گیا
اے جیس دا مطلب اے محبوب تے اے پیارے
لہا گیا اے۔ ڈھولے دی تعریف بارے اے۔ ڈی۔
اعجاز آکھدے نیں:

وہ غورخان دلوں اپنے محبوب لئی
بلا، محبت، عشق دا اظہار تے
جذبیان دی ترجمانی دلاں ڈھولا
اے۔ ۴۴

Attempt by giving subheadings

ڈھولا تہیاں دیاں شاعری محنت کشاں تے عام، اینڑ
لوکاں دی عوامی شاعری اے جیناں دا مقصد فنی
لوازمات لہورے کرنا نہیں بلکہ کسے جنگے خیال توں
مناسب لفظاں وچ پیش کرنا اے۔ اختر بشمار پوری ایس
بارے وچ آکھتے ہیں:

”ڈھولے وچ ادھے مصرعے دی بجائے
لہورا مصرعے ہوندا اے عموماً ڈھولیاں
دے پہلے مصرعے وچ اکا جیسے قافیہ
والے ہوندے نیں تے ایہ دے پہلے دو
مصرعے ہم وزن وی ہوندے نیں۔
ایہ دو یا تین مصرعیاں دا وی ہوندا
اے تے ایس توں زیادہ مصرعے وی
شامل ہوندے نیں۔“

ڈھولیاں وچ کئی موضوعات بیان کیتے جا سکدے نیں۔
مثال دے طور تے پنجاب دی منظر کشی، دکھ تے پیڑ،
سورمیاں دی بہادری دے واقعات، صوفیانہ موضوعات،
عشق تے تصوف دا اظہار ڈھولیاں وچ کو لبھدا
اے۔ کجھ مثالیں ویٹھو :-

الف آ صیاں ڈھولا بیٹھی موٹی پروواں
لکھیا پگیا جھولی بیٹھی چھم چھم روواں
الف آ صیاں ڈھولا تیرے موڈھے تے لوئی
سارا جگ ڈھونڈ رہی آن تیرے جیہانہ کوئی

وہیے ڈیگر دے تارے ہین بھوشاں
پانی وچوں نظلیاں تارے وانگ قطاراں

ڈھولا گیت گاؤں لئی کیسے سار دی لوڑ نہیں پیندی
ڈھولا گاؤں ویلے گان والے دی آواز دے اتا پتڑھاؤ
نال ہی سارا اثر پیدا ہوندا اے۔ اے۔ اے۔ اے۔ اے۔ اے۔ اے۔
دے مطابق ڈھولے گاؤں دے تن طریقے نیں۔

روانی: ایس طریقے وچ ڈھول دے مصرعے نثری
صورت وچ تحت اللفظ وچ پڑھے جانڈے نیں حد تک
آخری شعر اچی آواز نال پڑھیا جاندا اے۔

رنگی: ایس طریقے وچ ڈھول دے مصرعیاں نون
خاص طرز نال اچی آواز وچ لئی لے نال گاؤں دے نیں۔
تے آخری دو چار مصرعے زیادہ اچی آواز نال لئی
نان وچ گاٹے جانڈے نیں۔

انلا پور: ایس طریقے وچ سارے مصرعے حدوں
ورہ اچی آواز نال لئی نان وچ گاٹے جانڈے نیں تے
اوپیاں وچ خاص ٹہراؤ وی ہوندا اے۔

۳۔ بولی:

بولی واحد تے جمع بولیاں اے۔ بولیاں وچ پنجاب
دیاں رنگ برنگیاں تصویراں وکھائی پینیاں نیں۔
بولیاں گھرو جواناں دا صن جاونائیت اے۔ ایس
دے وچ گھرو جواناں دیاں خوشیاں، ہاسیاں، رجمان،
جاواں تے امنظاں دا اظہار ہوندا اے۔

بولی اک مصرعے اتے مشتمل ہوندی اے۔ ایہہ
مختصر ترین صنف اے جیہدے بارے ڈاکٹر اختر جعفری
کہندے نیں:

"بولی دے معنی بول، قول، زبان"

نال آکھی گل ، طعنہ یا مہیادے میں
پر شاعری دی ہر اصطلاح ورج بولی
اوس اک مصرعے نوں آکھدے میں
جیہ سے ورج کوئی خیال، صمنوں،
صنابدے دی گل یا کتے جدے دا
ڈھکواں اظہار ہوندا اے۔

بولی اصل ورج گور جواں صناباں دا گیت اے پر
اھتر صناباں اپنے محبوب دی یاد ورج، جیناں اپنے
ویراں دی یاد ورج تے طاواں اپنے پتیراں لئی دعاواں
دا اظہار وی بولیاں ورج کردیاں میں :-

← ویراں والیاں دے نخرے بھاری، اک ویردیش و سے رہا

← صینوں ہونڈاں دی لوڈ نہ کوئی، وے جھڈ دے توں نانت شفتاں

بولی ورج پنجاب دھرتی دی ثقافت، وسوں، جذبات،
احساسات، خوشیاں، غماں، نارنج، صذیب، سیاست،
ہجر تے خورے کیسہ کیسہ ساں کردتا جاندا اے :-

← رتاں والیاں دے پکن پروٹھے، تھڑیاں دی آگ نہ بنے

← ساڈا دیس سپاگن سارا، جیہ جیہ تھوہ وگدے

۴۔ لوری

لوری اوہ گیت اے جیہڑا بچے دی صاں، وڈی
بھین، مانی یا داری گور ورج لے کے نکلے بال نوں
سوان، ہرچان لئی تے اڑی بٹے بال نوں پہلاں لئی
بنساں نال تھاپڑی مارے گاندیاں میں۔
پنجاب دے لوک جیاں ورج لوری سوتوں

قدیم لوک گیت ہے۔ ایہہ مسٹا تے من ہو پیا لوک
گیت ہے جینہرا چھہ جن دے نال ای اپنی ماں دے
صوبوں سنا شروع کر دیندا ہے۔ ماں اپنے بچے نوں
لاڈ کرن لئی تے ہرچاں لئی لوری گاڑی ہے۔ لاڈ دے
نال نال لوری وچ ماں و لوں نال لئی پاکیزہ سدھراں
بنت تمناواں، نشانیاں تے نماں دا ذکر وی ملدا ہے۔
جیویں خاصا دا حد لوری دنیا وچ ہر زبان،
قوم نے صک دے لوکاں دا ساخا ہے، ایسے طرح
لوری دا وجود وی عالمگیر ہے جینہرا لوری دنیا دی
لوک شاعری وچ ساخا ہے۔

لوری گیت وچ روایتی موضوعات توں
علاوہ پنجابی معاشرے دی تصویر، دودھ، اناج، کھانا، دانہ،
زرعی کلچر، حال ڈنگر تے خرچہ کنش دا ذکر وی لہندا ہے۔
کچھ مثالیں دیکھو۔

جنگل ستے بہاڑ ستے
ستے سب دریا
اچے جالدا ساڈا گاگا
لی نیندے، چھیتی آ

نہ او صنے کرے نہ رو
گلاب دے پانی نال مکھڑا دھو
چھیتی چھیتی وڈا ہر
وڈے وپہڑے وچ کھلو
وار کے مرچاں ریاں لال
بھیریاں نظراں دیواں دھو

۵- ثپا

ثپا مشہور پنجابی لوک گیت ہے جسے عام طور سے خوشی
دے موقعے سے گایا جاتا ہے۔ کڑیاں ویاہ ستادیاں
دے موقعیاں تے مقابلے دے انداز وچ ڈھولکی دی
مدد نال ٹھے گاندیاں نیں۔ ٹھے دی تعریف کردے
ہوئے ڈاکٹر عصمت اللہ زاہر آکھدے نیں:
"ٹھے رامزاد شونخ ہے ابھدے ورج
دی صونو عات دی انظارنگی تے وجود
اے پر بیاں دی جیہڑی شونخی ابھدے
ورج پائی جاندی اے اوہ تاپیے، ڈھولے
یا بولی ورج نہیں ہوندی"

ٹھے خاص موقعیاں تے گائے جاندے نیں جد کہ دو جیاں
صنفلان پئی خاص موقعے دی مناسبت ضروری نہیں اے۔
ٹھے عام طور تے شادیاں دے موقعیاں تے گائے جاندے
نیں تے ایہ بڈھیاں عورتاں دی بجائے کڑیاں جیہڑیاں
دے صونو ہوں زیادہ بھدے نیں۔
ٹھے گیت دیاں آجہ ونگیاں وچو ا

۵ آجلیئے کراچی نوں
ماپیاں نے دے چھڈیا، میرا رشتہ چاچی نوں

۵ جٹا رنگ وے جوانی دا
اک میرا رنگ مشکئی، دو جاحس جوانی دا

Improve the references and the paper presentation art

4- دوپڑا

دوپڑا پنجابی شاعری دی قدیم صنف ہے۔ ایہہ دے دو مصرعے ہوندے نیں۔ دوپڑے دی اک خاص بناوٹ ہونڈی ہے جیہڑی پابندی کرنا ضروری ہوندا ہے۔ محمد آصف خان دوپڑے دی بناوٹ بارے کہندے نیں کہ دوپڑے وچ دو مصرعے ہوندے نیں۔ پر مصرعے نوں دو چرناں وچ ونڈیا جاندا ہے، پہلے چرن وچ 13 ماتراں پھیر و سرام اتے اگلا چرن وچ 11 ماتراں ہونڈیاں نیں۔ ایج دوپڑے دے دو ناں مصرعیاں دیاں کل ماتراں 48 (24+24) ہوں جاندیاں نیں۔ دوپڑا خالص پنجابی دی صنف ہے۔ ایہہ پاروں دوپڑیاں اندر پنجاب دی ریتل ریتل، پنجاب دی مٹی دی خوشبو تے پنجابیاں دا سہا جھلکا دکھالی دیندا ہے۔

دوپڑے وچ کئی موضوعات بیان کیتے جاسکدے نیں مثال دے طور تے روپانی، مذہبی، روحانی، سماجی تے فلسفیانہ موضوعات دوپڑے وچ بیان کیتے جاسکدے نیں۔

پنجابی وچ سبھ نالوں پریم دوپڑے بابا فرید دے نیں جیہناں نوں ضلوع وی آکھیا جاندا ہے۔

فرید امیں جانا دکھ مجھ کھن، دکھ سبھا ایہہ جگ
اچے چڑھ کے ویکھیا، تاں گھر گھر ایہا آگ

فریدا خالق خلق میں، خلق وسے رب مانہ
صدا کس نوں آکھئے، جاں کس بن کوئی ناہے